

DE VOETAFDRIJK ECONOMIE

*Als we het kapitalisme niet aanpassen, zal ditzelfde systeem ons kapotmaken.
Jed Emerson (beleggingsdeskundige)*

Alias Pyrrho

DE VOETAFDRIJK ECONOMIE

Een superkwaliteit van leven.

Schrijver: Alias Pyrrho
Coverontwerp: Yan Krikke
ISBN: 9789402199406
© Alias Pyrrho 2019

Eerder verschenen over dit onderwerp:

2013 EUNOMIA Een utopische economie en staatsbestel.

2014 Democratie in een digitale wereld.

2015 EUNOMIA Een humane economie en democratie.

2015 Van kapitalisme naar een duurzame economie.

2017 Een Nieuwe Economie.

2018 Waarom de wereld toe is aan een ander economisch systeem.

Negenentwintig juli 2019 was een slechte dag voor de biodiversiteit. Het was de dag die door de onderzoeksorganisatie Global Footprint Network werd gedefinieerd als het tijdstip in het jaar waarop mensen wereldwijd al meer voedsel en natuurlijke hulpbronnen hebben verbruikt dan de aarde in een jaar kan voortbrengen.

Met dit nieuws in gedachten lanceren we hier een andere economie die afgesteld is op het milieu en de voetafdruk.

Er zijn vier mondiale problemen van een omvang zo groot dat ze op niet al te lange termijn de menselijke soort bedreigen. Het eerste probleem is de ongelimiteerde uitverkoop van aardse mogelijkheden (global footprint); het tweede de verkwisting van het milieu op het land in de lucht en in het water. Deze twee problemen hangen samen met een derde en vierde probleem, de bevolkingstoename en de economische en technologische globalisering, aangedreven door een kapitalistische of liberale markt. Daarbij heeft elke natiestaat nog extra te kampen met een reeks interne problemen die voortkomen uit complexe economisch/politieke dilemma's en/of politieke onmacht door richtlijnen van overkoepelende organisaties.

Om de toekomst niet al te somber tegemoet te zien biedt dit boek een perspectief op een humane en duurzame toekomst. Ja, een superkwaliteit van leven.

De vraag is reëel: Kan de huidige economie ooit voldoen aan de eisen van de Global Footprint? Zo nee, waarom niet? Is de oplossing een kwestie van politieke wil om dat knelpunt op te lossen met wat bijstellingen? Is zoiets mogelijk? Zo niet, dan moet er fundamenteel nagedacht worden over een economie, als een uitwisselingsstelsel van producten en diensten, die op de lange duur een voetafdruk op aarde kan zetten die duurzaam is.

Een footprint of voetafdruk staat symbool als maat voor de belasting op het milieu. Zoals een voetstap op het grasveld het gras plattrapt; maar... dat richt zich even later toch weer op. Als dat plattrappen echter intensief en hoogfrequent gebeurt dan gaat het gras dood. De hele aarde kan symbool staan voor dat grasveld en geen mens kan leven zonder sporen van zichzelf achter te laten die als symbolische voetstappen gezien kunnen worden. Nu heeft het natuurlijke milieu in al haar veelzijdige vormen het vermogen om na een belasting zich weer op te richten, zodat de schade die is aangebracht door de veerkracht hersteld kan worden. Maar die elasticiteit is niet onbegrensd, want die veerkracht neemt bij elke belasting ook af, zodat bij voortdurende voetafdrukken de schade onherstelbaar wordt. En wat vernield, stuk, dood of vernietigd is komt niet zomaar weer meer tot leven. Zo'n 45% van de insecten is ten prooi gevallen aan landbouwgif en de klimaatverandering en 60% van alle levende dieren is de afgelopen 50 jaar verdwenen. Daardoor is de eerste schade die een te grote voetafdruk nalaat, verlies van biodiversiteit, wat ecologische gezien een voedselketen aan levensvormen vernietigt die van elkaar afhankelijk zijn. Zoals veel vogels die van insecten leven; bij het bestrijden van de insecten sterven ook de vogels en waar geen bijen meer zijn daar verdwijnt de bloesem, de vruchten en tenslotte de bomen. Er zijn wel drie oorzaken aan te wijzen die de gevolgen onherstelbaar maken: ten eerste de intensiteit waarmee de belasting op de krachtige voetafdruk en het milieu gepaard gaat; ten tweede de kwantiteit van de probleemmakers en ten derde het uitblijven van herstellinvloeden in eenzelfde mate waarmee de voetafdrukschade is toegebracht. De toename van de intensiteit komt voort uit het 'noodzakelijke' economische groeimodel; dat ongelimiteerd van alles meer, groter, sneller of vaker dat nodig is de biosfeer belasten om meer omzet of winst te boeken. Ten tweede de opmars van de wereldwijde industrialisatie. Door de inkoop van machines of hele fabrieken met machineparken zijn er meer landen in staat

zich in de globaliserende concurrentiestrijd werpen, dat is de kwantiteit; daarbij is het aantal mensen op aarde die consumeren eveneens toegenomen; tegen de zeven miljard. Ten derde zijn de kosten die gepaard gaan met het herstel van een ecologische verstoring geen deel van het gangbare kostenplaatje, zoals bijvoorbeeld investeren in innovatie dat wel is. Hoe zijn deze drie invloeden te keren? Als deze invloeden al te keren zijn. Daarbij moet nog gezegd worden dat de kwetsbaarheid van de natuur niet in alles en overal hetzelfde is. En dat geldt ook voor de elasticiteit, zodat de schade aan het ene niet even hard aankomt als de schade aan het andere. Maar de som van het totaal is fataal en uiterst zorgwekkend. Dat negatieve resultaat kan onmogelijk zo doorgaan zonder ernstige consequenties in de nabije en verre toekomst. Met dit spookbeeld in gedachten richten we ons op de economie als voornaamste schepper van dit probleem in het licht van intensiteit, kwantiteit en het uitblijven van herstelmogelijkheden. Zodat de primaire oplossing voor het behoud van de biosfeer en de oplossing van het ecologische voetafdrukprobleem eveneens in de economie als systeem gezocht moet worden, omdat dat vooral bijdraagt aan de intensiteit en kwantiteit van de problematiek. Eerst bezien we de feiten.

Dat soorten verdwijnen en erbij komen, is op zich een natuurlijk proces en hoeft helemaal niet slecht te zijn, vertelt boswachter Querelle. "Maar het tempo waarin dat nu gaat, is schrikbarend. Neem bijvoorbeeld de eik. Die is twintigduizend jaar geleden vanuit het Middellandse Zeegebied opgerukt naar het noorden. Daar heeft de eik lang over gedaan. En nu, in tien of twintig jaar, sterven ze af. Die tijd is te kort voor nieuwe soorten om die bomen te vervangen." Met het afsterven van de eiken, maar ook bijvoorbeeld heideplanten, verdwijnen eveneens de andere soorten die eromheen leven en van de verdwenen bomen of planten profiteerden. Querelle:

"Allerlei soorten paddenstoelen, mossen, wilde bijen en andere insecten zijn in één klap weg. Ook vogels als de roodborsttapuit en boomleeuwerik zien we steeds minder."

Onderstaande berichten verschenen in de Nederlandse nieuwsmedia in een week tijd, eind juli 2019.

29 juli was voor het jaar 2019 de Earth Overshoot Day. De dag die door onderzoeksorganisatie Global Footprint Network werd gedefinieerd als het moment in het jaar waarop mensen wereldwijd meer voedsel en natuurlijke hulpbronnen hebben verbruikt dan de aarde in twaalf maanden kan voortbrengen. Vanaf vandaag (29-07-2019) teren we de rest van het jaar op de reserves van de planeet, zegt het Global Footprint Network. Hierdoor verbruiken we dit jaar 1,75 aarde. Het omslagpunt valt telkens vroeger: vorig jaar was dat punt op 1 augustus. De te grote voetafdruk leidt tot minder biodiversiteit en meer ontbossing, bodemerosie en meer CO₂ in de atmosfeer. "Op een gegeven moment houdt dat echt op", zegt Robert Klijn van consultancybureau Fair Impact, dat verbonden is aan Global Footprint Network. "Het is onduidelijk hoe ver we kunnen gaan met het elk jaar vergroten van onze ecologische voetafdruk." In Nederland scoren we slecht. Als iedereen op aarde zoals een Nederlander zou leven, zouden we volgens het Global Footprint Network 2,9 aardes per jaar verbruiken. "We verbruiken veel energie en hebben allemaal een auto, laptop, koelkast en telefoon", zegt Robert Klijn. "Dat telt allemaal op." Al sinds 1970 verbruikt de mensheid elk jaar meer grondstoffen dan de aarde kan opleveren. Wat daarbij meespeelt, is dat er nu twee keer zoveel mensen op aarde leven als toen. Maar Klijn vindt bovendien dat we meer moeten gaan leven als in 1969. "Minder reizen, minder autorijden, niet elke keer weer nieuwe spullen. En zo onze CO₂-uitstoot terugbrengen." Evert Hassink van Milieudefensie sluit zich daarbij aan. "We hoeven niet in de kou te zitten of op een houtje te bijten, maar we moeten onze economie echt anders gaan inrichten." Maar sinds 2008 boeken Nederlanders wel een kleine vooruitgang. Toen stond ons jaarlijks verbruik nog gelijk aan 4,11 aardes. Milieudefensie

noemt die ontwikkeling positief, maar vindt het zeker niet snel genoeg gaan. "Alles meer dan één aarde is problematisch. Na de weerrecords laat dit opnieuw zien dat we de aarde in hoog tempo opmaken", zegt Evert Hassink van Milieudefensie. "Positief is wel dat we efficiënter worden met onze energie en minder vlees eten. Maar dat zijn te kleine stapjes. We moeten onze economie veranderen."

Onze economie veranderen? Er begint iets van bewustzijn door te dringen, dat op de oude voet doorgaan niet mogelijk is. Betekent dat het consumeren en het produceren teruggebracht moet worden naar het niveau van 1970? Kan een vrijemarkt-economie terug in productievolume en toch gezond blijven? Kan het bbp omlaag in plaats van omhoog? Een teruggang betekent minder productie, minder investeringen, minder omzet, minder winst en minder werknemers op de loonlijst; minder koopkracht betekent recessie, dus meer werkloosheid, meer faillissementen en aanzienlijk meer kosten voor de overheid aan uitkeringen. Terug? Help! Terug kan eigenlijk niet. Wat nu?

Maar wat meldde het CBS op diezelfde dag in juli 2019: Nederland heeft vorig jaar 1,1 miljard kilo cacaobonen geïmporteerd, het dubbele van tien jaar geleden. Daarmee is Nederland de grootste importeur van cacao, de grondstof voor chocolade ter wereld. Van alle ingevoerde cacaobonen gaat ongeveer een kwart direct naar het buitenland, de rest wordt in Nederland geconsumeerd of eerst verwerkt tot bijvoorbeeld cacao poeder of -boter, als halffabricaat voor de verkoop over de grens. Meer dan de helft van de bonen komt uit Ivoorkust, gevolgd door Ghana, Kameroen en Nigeria. Gemeten in gewicht was Nederland de op drie na grootste importeur van palmolie ter wereld. En binnen de Europese Unie de grootste importeur van sojabonen. In totaal voerde Nederland voor 761 miljoen euro aan

Braziliaans soja in uit de Amazone gebieden, grotendeels bestemd voor veevoer.

Dezelfde week in juli 2019: Orkaan Dorian (categorie 5) heeft een gigantische ravage veroorzaakt op de Bahama's. Huizen zijn totaal vernield of met de grond gelijk gemaakt, auto's zijn meegesleurd en hoogspanningskabels kapotgetrokken. Tot dusver zijn er zeker vijf doden gevallen, zo heeft premier Hubert Minnis van de Bahama eilandengroep op een persconferentie gezegd. Volgens het Rode Kruis zijn 13.000 huizen beschadigd. In sommige delen van de Bahama's staat het water tot 1,80 meter hoog. Zeker 100.000 mensen op de Bahama's zijn op de een of andere manier getroffen door het natuurgeweld. Met een tempo van slechts 1,5 kilometer per uur trok de orkaan tergend langzaam over de noordelijke eilanden Grand Bahama en Abaco. Ondertussen geselde hij de archipel met windsnelheden tot zo'n 285 kilometer per uur. Sommige gebieden kregen tot wel 89 cm aan regenval te verstouwen.

De opwarming van de atmosfeer, verhoogt ook de temperatuur van de oceanen waarmee de orkanen in kracht toenemen. De belastende voetafdruk en de milieuschade vallen grotendeels samen in het verlies van biodiversiteit. Cacao, palmolie en soja zijn grondstoffen waar honderden hectaren regenwoud voor zijn weggekapt die CO2 opnemen en waarmee ecosystemen worden verwoest. Kunnen consumenten gezamenlijk in actie komen om de consumptiegroei van dergelijke grondstoffen tegen te gaan? Onmogelijk; chocolade, palmolie en soja wordt verwerkt in wel duizenden producten. Welke structureel economische maatregel kan deze strooptocht stoppen?

Het invloedrijk VN-klimaatpanel IPCC heeft in een groot rapport op een rij gezet hoe landbouw, veeteelt en andere vormen van